

आधुनिक समूह संपर्क माध्यमांची उच्च शिक्षणातील भूमिका

Prof. Dr. Thore Shivaji Dattatraya

Head of Department of Comm, Research Guide Pune University (Bus Adm & Business Practices), Arts Science & Commerce College, Manmad, Tal. Nandgaon, Dist. Nashik (M.S.)

प्रस्ताविक

आधुनिक युगामध्ये अनौपचारिक सामाजिकाकरण्याची साधने म्हणजे समूह संपर्क साधने होय. यात दूरचित्रवाणी, वृत्तपत्रे, नियतकालिके, आकाशवाणी व साहित्य इत्यादी साधनांचा समावेश होतो. या माध्यमांमुळे दोन देशातील, राष्ट्रातील, जिल्ह्यातील, गावातील अंतर कमी होऊन जग जवळ आले. व्यक्ती जगातील कोणत्याही भागातील व्यक्तीशी, केव्हाही संपर्क साधू शकते. शिक्षण, उच्चशिक्षण याबाबत हवी ती माहिती संग्रहित करून घेऊ शकते. समूहसंपर्कामुळे व्यक्तीला ज्ञान आणि माहिती पुरवून तिच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास झाला आहे. तसेच या साधनामुळे विद्यार्थ्यांना पडलेले प्रश्न, अडचणी, आवश्यक माहिती प्राप्त करता येते. यामुळे विद्यार्थी व्यवहार कुशल, अनुभव संपन्न व ज्ञानसंपन्न बनू शकतो तसेच समाजामध्ये धार्मिक व सांस्कृतिक बाबींचे प्रबोधन घडवून आणणे. भारतीय संस्कृतीतील वेगवेगळे सण-उत्सव यांची योग्य माहिती समाजाला पुरविणे हे काम माध्यमे करताना दिसून येतात. माध्यमे प्रभावीपणे समाजाचे शिक्षण घडवून आणतात. उदाहरणार्थ प्रौढ शिक्षण, आरोग्य शिक्षण, एड्स जाणीव जागृती, पल्स पोलिओ लसीकरण माहिती याशिवाय अंधश्रद्धा निर्मूलन, रूढी-परंपरा, उच्चारन, हेही कार्य माध्यमे करतात. समाजामध्ये राष्ट्रप्रेम, विश्वबंधुत्व, समानता व राष्ट्रीय एकात्मता असे गुण विकसित व्हावेत व आदर्श आदर्श नागरिक बनावेत. यासाठी समूहसंपर्क माध्यमे सदैव प्रयत्नशील प्रभावी कामगिरी करीत असतात. संपर्क माध्यमाची उच्च शिक्षणात, वाढ, विकास व वृद्धी त्याचबरोबर गुणवत्ता वाढीसाठी सदैव मदत होत असते. कारण सर्वत्र क्षेत्रात झपाट्याने प्रगती होत आहे. याबाबतची माहिती समाजाला माध्यमे पुरवित असतात म्हणून समाज विकासात माध्यमांची भूमिका महत्त्वाची आहे

उद्देश

1. समूहसंपर्क माध्यमांच्या कार्याचा अभ्यास करणे.
2. माध्यमे व शिक्षकाची भूमिका जाणून घेणे.

गृहितके

1. समूहसंपर्क माध्यमे सामाजिक विकासाच्या दृष्टीने भरीव कार्य करीत आहे.
2. अध्यापन करीत असताना शिक्षक माध्यमातील माहितीचा उपयोग करीत आहे.

समूहसंपर्क माध्यमाची कार्ये

आधुनिक काळात होत असलेली वैज्ञानिक प्रगतीची वाढ, विकास व वृद्धीचे दर्शन समाजापर्यंत प्रसार माध्यमे पोहोचविण्याचे बहुमोल कार्य करीत असतात समाजशास्त्रज्ञ "त्राउन" यांच्या मते समूह संपर्क माध्यमांचा जनमानसावर प्रभाव पडलेला दिसून येतो. या शास्त्रज्ञांनी माध्यमांचे ठळक कार्ये सांगितलेली आहे. ती अशी 1. मनोरंजन करणे 2. विविध विषयांवर सत्य व अचूक माहिती देणे 3. वादग्रस्त विषयावर विविध प्रकारचे दृष्टीकोन मांडले. याचाच अर्थ असा होतो की, जनतेला ज्ञान समृद्ध करणे व तिचा जीवनविषयक दृष्टिकोन तयार करणे या माध्यमाचा माहितीतून समाजातील जनतेला विविधांगी माहिती, ज्ञान प्राप्त होत असते

समूहसंपर्क साधने आणि शिक्षकांची भूमिका

21 व्या शतकातील वैज्ञानिक प्रगती व जनसंपर्क माध्यमांचा विकास पाहता शिक्षकांना अध्यापनात संपर्कमाध्यमांचा उपयोग करावा लागतो त्यासाठी शिक्षकांनी बहुगुणी भूमिका बजावणे काळाची गरज आहे ती अशी- की शिक्षकाला आकाशवाणी दूरचित्रवाणी यावरचे शालेय कार्यक्रम त्याच्या दैनंदिन अध्यापनात मदत करीत असतात. वृत्तपत्रे, मासिके, नियतकालिके, यांतील विविध प्रकारच्या माहितीचे पृथक्करण करून एक ज्ञानकोश तयार करू शकतात. ध्वनिनिष्कृत किंवा टेपरेकॉर्डरच्या साहाय्याने त्यांच्या अनुपस्थितीत मुलांच्या अध्ययनात खंड पडणार नाही अशी तरतूद करू शकतात.

समूहसंपर्क माध्यमांचा प्रभाव

21 व्या शतकातील वैज्ञानिक क्षेत्राची दैदीप्यमान प्रगती पाहत समूहसंपर्क माध्यमांची परीणामकारकता अगर-प्रभावी, अगर-भूमिका ठळकपणे विशेष करून लोकांसाठी शायनायन अंबुश, कृषी, क्षेत्र, आरोग्य, कला, क्रीडा, शिक्षण इत्यादी विविध क्षेत्रात प्रकर्षाने दिसून येते.

